אפיון דמות על פי מעשיה, דבריה ומחשבותיה

כיתה ה' | שיעור 3 מתוך 7 | רצף: קוראים סיפור לעומק: דמות, נקודת תצפית ולשון ציורית · ספרות · 45 דקות

⬅ לפני

בשיעור הקודם זיהינו את הקונפליקט של שירה ואת נקודת המפנה, וראינו שאחריה שירה מתנהגת אחרת.

אחרי ➡

בשיעור הבא נשאל מאיפה אנחנו יודעים את המחשבות של שירה ולא את המחשבות של סבא – כלומר מי מספר את הסיפור. עמודת "המחשבות" בטבלת הראיות של היום היא נקודת המוצא.

🎯 מטרה

התלמידים יאפיינו את הדמות המרכזית בתכונות המבוססות על ראיות מן הטקסט – ממעשיה, מדבריה, ממחשבותיה ומקשריה עם דמויות אחרות – ויתארו את השינוי שעברה.

1. התלמידים ימיינו שישה ציטוטים מן הסיפור לפי מקור הראיה (מעשה, דיבור, מחשבה), לפחות 5 מתוך 6 נכון.
2. התלמידים יכתבו בטבלת ראיות שתי תכונות של שירה – אחת מתחילת הסיפור ואחת מסופו – וליד כל אחת ציטוט תומך ומקורו.
3. התלמידים יכתבו פסקת אפיון קצרה (3–4 משפטים) שמתארת את השינוי בשירה ונשענת על שתי ראיות לפחות.

מיומנות: אפיון דמות עקיף על סמך ראיות מן הטקסט · **כלי:** טבלת ראיות: תכונה – ציטוט – מקור הראיה · **פרקטיקה:** הוראה מפורשת עם חשיבה בקול, מיון כרטיסי ציטוטים בזוגות

📌 עיגון

"אפיון הדמות ביצירה על פי מעשיה, דבריה, מחשבותיה וקשריה עם דמויות אחרות"

תוכנית הלימודים בחינוך לשוני – עברית (יסודי), פרק ד': הישגים נדרשים · הישג נדרש 6: קריאה של יצירות ספרות מתקופות שונות ומסוגות שונות; התייחסות פרשנית להיבטיהן הרגשיים, הערכיים, האסתטיים והחברתיים-תרבותיים · ציון דרך עד סוף כיתה ו'

🧺 חומרים

- הסיפור "החדר שלי" (מן השיעורים הקודמים, עם הסימונים)
- ערכת שמונה כרטיסי ציטוטים לכל זוג
- טבלת ראיות בת ארבע עמודות על הלוח
- דף העבודה

🔤 מושגים

אפיון · תכונה · ראיה מן הטקסט · ציטוט · אפיון עקיף · דמות משתנה

⏱ מהלך השיעור

פתיחה **6 דק'**	שליפה: "בשיעור הקודם מצאנו את נקודת המפנה. מה השתנה בשירה אחריה?" אחר כך משחק קצר: המורה מתארת ילד בלי לומר אף תכונה – "בהפסקה הוא נתן לחבר חצי מהסנדוויץ' שלו, אף שהיה רעב" – ושואלת: "איזו תכונה יש לו? איך ידעתם, אם לא אמרתי?" המורה מציגה את המטרה: "גם בסיפור שלנו אף אחד לא כותב 'שירה כועסת' או 'שירה רגישה'. היום נלמד לגלות את התכונות של הדמות מתוך הראיות – ממה שהיא עושה, אומרת וחושבת." **תשובות צפויות:** "אחרי נקודת המפנה שירה כבר לא כועסת על סבא, היא רוצה להיות איתו"; "הוא נדיב", "הוא חבר טוב – כי הוא ויתר על האוכל שלו".
הדגמה – אני **8 דק'**	המורה משרטטת על הלוח טבלה בת ארבע עמודות: מעשים | דיבורים | מחשבות | קשרים עם דמויות אחרות. היא מסבירה שזה נקרא אפיון עקיף – הכותבת לא מגדירה את התכונה, והקורא מסיק אותה מן הראיות. אחר כך היא חושבת בקול על תכונה אחת מתחילת הסיפור, ומוסיפה ציטוט לכל אחת משלוש העמודות הראשונות. *"אני מחפשת קודם מה שירה עושה: "הגברתי את המוזיקה באוזניות" – היא מתעלמת מסבא בכוונה. מה היא אומרת: "בחדר שלי יש מקום רק לספרים" – משפט שפוגע. ומה היא חושבת: "ומיד הצטערתי". רגע – המחשבה הזאת מראה עוד תכונה: שירה יודעת שפגעה, אז היא גם רגישה. כלומר שירה לא רק כועסת; תכונה אחת לא מספיקה כדי להכיר דמות."* **תשובות צפויות:** תלמידים מוסיפים ראיה נוספת לאותה תכונה: "גם 'עניתי בסדר והלכתי לחדר' זה מעשה שמראה שהיא מתרחקת". המורה מקבלת ושואלת: "לאיזו עמודה?"
תרגול משותף – אנחנו **8 דק'**	הכיתה ממלאת יחד את העמודה הרביעית, "קשרים עם דמויות אחרות". המורה שואלת על כל קשר: "מה הקשר הזה מלמד על שירה?" – שירה ואיתי ("אתה בוגד"), שירה ואמא ("זה היה סימן שהכול כבר הוחלט"), שירה וסבא בסוף הסיפור ("הוא מספר לי על סבתא, ואני מספרת לו על בית הספר"). אחר כך היא מבקשת להשוות בין איתי לשירה: "איתי, לעומת זאת, התאהב בסבא כבר מהיום הראשון. מה ההבדל הזה מלמד על שירה?" **תשובות צפויות:** "'אתה בוגד' – היא מרגישה לבד, שכולם בצד של סבא"; "איתי פתוח לשינוי ושירה מתנגדת לו"; "עם אמא היא לא מתווכחת – היא יודעת מתי אין טעם". טעות צפויה: תלמיד נותן תכונה של איתי ("איתי חמוד"). המורה: "נכון, אבל מה זה מלמד אותנו על שירה?"
תרגול מודרך – אתם בזוגות **9 דק'**	כל זוג (קבוצות הטרוגניות לפי רמת קריאה) מקבל ערכה של שמונה כרטיסי ציטוטים. שלב א': ממיינים את הכרטיסים לשלוש ערמות – מעשה, דיבור, מחשבה. שלב ב': בוחרים תכונה אחת מתחילת הסיפור ותכונה אחת מסופו, ומצמידים לכל אחת כרטיס ראיה. המורה עוברת בין הזוגות ושואלת: "איזו מילה בציטוט הזה מראה את התכונה?" **תשובות צפויות:** "'סבא, תלמד אותי לטפל בהם?' – דיבור – היא סקרנית ואכפתית"; "'פתאום הבנתי שסבא לא רק עבר דירה' – מחשבה – היא מבינה ורגישה". טעות צפויה: הכרטיס "וסבא צוחק" ממוין כמעשה של שירה. המורה: "של מי המעשה הזה? מה הוא מלמד על שירה, אם בכלל?"

עבודה עצמית – דף העבודה **9 דק'**	התלמידים עובדים על משימות 1–4; מי שמסיים כותב את פסקת האפיון במשימה 5 (⭐⭐⭐). המורה מזמינה לשולחן שלה ארבעה תלמידים שהתקשו במיון בזוגות, ובונה איתם יחד את השורה הראשונה בטבלת הראיות.
סיכום ובדיקת הבנה **5 דק'**	סבב מהיר: שלושה זוגות אומרים "תכונה + ראיה" בעשרים שניות. המורה שואלת: "למה צריך ראיה מן הטקסט ולא מספיק לומר מה אנחנו חושבים?" ואחר כך כרטיס יציאה. **תשובות צפויות:** "שירה עקשנית – 'עניתי בסדר והלכתי לחדר', שבוע שלם"; "צריך ראיה כדי שאחרים יוכלו לבדוק שזה באמת כתוב בסיפור, ולא רק שנדמה לנו".

🤲 תמיכה

- כרטיס תכונות עם 10 שמות תואר (כועסת, רגישה, עקשנית, סקרנית, אכפתית, בודדה, פתוחה, פוגעת, מבינה, נחושה) לבחירה.
- שלושה מן הציטוטים בדף מסומנים מראש במקור הראיה (מעשה, דיבור, מחשבה) כדוגמה.

🚀 אתגר

- לאפיין באותה טבלה את סבא יוסף – ולשים לב שאין לנו גישה למחשבות שלו. מה זה אומר על הראיות שלנו?
- למצוא בסיפור ראיה אחת שמראה שגם בתחילת הסיפור כבר היה בשירה משהו מן התכונה שתתגלה בסוף.

✅ כרטיס יציאה והערכה

כרטיס יציאה: כתבו תכונה אחת של שירה, ציטוט מן הסיפור שמראה אותה, וממה הראיה לקוחה (מעשה, דיבור או מחשבה). — **הצלחה:** התכונה מתאימה לציטוט; הציטוט מדויק ומתוך הסיפור; מקור הראיה מזוהה נכון.

מה בודקים: נבדקים כרטיס היציאה, המיון במשימה 1 וטבלת הראיות במשימה 3: התאמה בין תכונה לציטוט, זיהוי נכון של מקור הראיה, והבחנה בין התכונות בתחילת הסיפור לבין התכונות בסופו. פסקת האפיון (משימה 5) נבדקת בקרב מי שהגיע אליה, לפי השאלה אם היא מתארת שינוי ונשענת על שתי ראיות.

מי אומר, שירה? סופיון דאות על פי רואיות

כיתה ה' · שיעור 3 ברצף · דף עבודה לתלמיד

שם: _____ תאריך: _____

שלום! אוף אוחד מסיפור לנו כותב אויק שירה "היינו". היום תהיו בלשים: תאבחנו רואיות מאה שהיינו עושה, אווארת וחושבת, ותגלו מה התכונות שלה.

דוגמה: "הצברתי אות האופיקה בשופניות" – אפשה – שירה אתעלמת מסבאו.

1 איינו אות הביטויים לפי מקור הראיה. ★

"הצברתי אות האופיקה בשופניות" | "בתאוסף הבנתי שסבאו לנו רק עבר בירה"

"אותה בושה," לחשתי לו | "התיישבתי ליד על האיטה" | "ואיך הבטעתי"

"סבאו, תלאד אוותי לטפל בהם?"

אפשה	ביפור	אחשבה

2 הקיפו אות התכונה שהביטוי מראה. ★

1. "הצברתי אות האופיקה בשופניות" — אתעלמת / סקרנית / ביישנית
2. "בתאוסף הבנתי שסבאו לנו רק עבר בירה" — עצלנית / רגישה ואמינה / שקשנית
3. "סבאו, תלאד אוותי לטפל בהם?" — פתוחה וסוכבתית / פוחדת / גאוה

3 השלימו אות טבלת הראיות. ★★

	תכונה	ביטוי מן הסיפור	מקור: אפשה / ביפור / אחשבה
בתחילת הסיפור			
בסוף הסיפור			

4 **מתחו קו בין הקשר של שירה עם דמות אחרת בגין מה שהוא מאמר עליה.** ⭐⭐

שירה ואומרת: "אתה בושר"	היא מגינה את עין עצם להתווכח
שירה ואומא: "כה היה סימן שהכול כבר הוחלט"	היא פותחת את הלב ומשתפת
שירה וסבא: "הוא מספר לי על סבתא, ואני מספרת לו על בית הספר"	היא מרגישה בבד מול כולם

5 **כתבו פסקת אפיון: איך השתנתה שירה? הביאו שתי ראיות מן הסיפור.** ⭐⭐⭐

בדיקה עצמית

☐ אני יכול/ה למיין ראיות לפי מקורן: מעשה, דיבור או מחשבה.

☐ אני יכול/ה לכתוב תכונה של דמות ולהביא ציטוט שמראה אותה.

☐ אני יכול/ה לתאר איך דמות משתנה בעזרת ראיות מן הסיפור.